

נצח ישראל

אתם נצבים היום מלפני ה' אלקיכם (דברים כט, ט)
התחיל מלשה לפיכך, אתם נצבים היום, הרבה
הקצתם מלפניו ולא עשה אתכם כלל, והרי
אתם קמים לפניו (רש"י כט, יב).

בפירושו של רש"י כאן אנו לומדים שהפסוק 'אתם נצבים' הוא גם כהבטחה לישראל לדורי דורות שלעולם לא יעשה הקב"ה בהם כלליה ח"ו, תמיד יהיו חיים וקיימים ונצבים! אומות ואימפריות גדולות במשך הדורות נמחקו ונאבדו, ורק עם ישראל, שה אחת בין שבעים זאבים, גם לאחר כל הרדיפות והצרות, חי וקיים לנצח נצחים.

במהרה! אתה נשכחת לנצח ואבדה שמך, ויהודה היה תהיה, ופרוח תפרח!

המחנה הנשאר לפליטה

והרי סיפור נוסף עם הרב מפוניבז':

בשנת תרצ"ג, כאשר צורר כל היהודים ימ"ש עלה לגדולה, נשאל רבינו ה'חפץ חיים' ז"ע על ידי מרן הרב מפוניבז' ז"ע מה יהיה גורל היהודים לאחר שהצורר הכריז בפומבי על מטרות להשמיד את עם ישראל חלילה. אמר לו החפץ חיים: זאת לא יעלה בידו! לעולם לא הצליח שום אדם לכלות ולמגר את כל עמיו! פסוק מפורש הוא (בראשית לב, ט) 'ויאמר אם יבוא עשן אל המפתח האחת והפתח והיה המפתח הנשאר לפליטה'!

לא געלתים לכלותם!

גם כאשר באו והודיעו בימים ההם להגאון רבי משה כלפון הכהן ז"ע, רבה של גריבה, כי רשע זה זועק בכל נאומיו כי מגמתו למחוק את העם היהודי מן העולם ח"ו. נענה רבי משה ואמר: ימח שמו ויאבד זכרו, הוא יפול ויכשל, ועם ישראל יישאר חי וחיים! שכן כבר הבטיח לנו ה' בתורתו (ויקרא כו, מד) 'ואף גם זאת בהיותם בארץ אביהם לא מאסתי ולא געלתים לכלותם'.

תוכנית המוזיאון

וכה דרש גם האדמו"ר הגה"ק בעל 'שפע חיים' מצאנו ז"ע באחת משיחות קדשו: 'אותו רשע ימש'ו רצה להקים במחנה ההשמדה באושוויץ 'מוזיאון', ששם יהיו תשמישי קדושה, ספרי תורה, ומגורות וכדומה, כדי שיוכלו לראות לדורות הבאים שפעם היתה בעולם איוו אומה של יהודים, ואלו היו חפציהם ותשמישיהם... אולם בעוד שאותו רשע ימש'ו הלך לאבדון ונאבד זכרו מן העולם ולא נודע מקומו, עם ישראל חי וקיים!'

לדעת חכמה ומוסר להבין

פניני מוסר, חכמה, וחיוק, מתוך פסוקי הפרשה

הם החטאים, ממילא הם כבר 'מוחסנים' ולא יזיק להם מה שראו. אולם בתורה מבואר להיפך, שאף שכתוב 'ותראו את שקוציהם ואת גלליהם' ורש"י מפרש הכוונה שהם מאוסים וסרוחים כשקצים ומגללים, עם כל זאת, ודווקא בגלל כך - לפיכך אני צריך להשביעכם... והיה הגר"י מבריסק מתבטא בלשונו: 'צו נישט זעהן, קומט דאס נישט צו!' - אמנם הם ראו שהדבר מאוס, אבל אין זה מגיע לדמת השמידה של מי שלא ראה כלל...

קישוט לשמים ולארץ

העדותי ככם היום את השמים ואת הארץ (דברים ל, ט)

כאשר פרצה מלחמת רוסיה - יפן בשנת תרס"ד, נלקחו בעל כורחם ובכפייה אלפי יהודים ללחום בחזית הקרב, ביניהם אלפי חסידיו גור. אחד מהם, שלח אל רבו הרה"ק בעל שפת אמת מזור ז"ע, מכתב ובו לפלול ארוך בביאור דברי רבינו יונה, אותו חידש בתוך חזית הקרב בהיותו מטמין עצמו בשוחות וחפירות. התרגש הרבי מתלמידיו המסוגלים להישאר בארץ דאורייתא בשעות קשות כאלו, וכשהשיב לו מכתב פתח וכתב: העדותי ככם היום את השמים ואת הארץ - 'העדותי' הוא מלשון 'עדי וקישוט' (ימיהו ד, ל), הקב"ה אומר: קישטתי בכם, ביהודים שכמותכם, את השמים ואת הארץ...

סגירת חשבון עם טיטוס

באחד ממסעותיו של הגאון רבי יוסף שלמה כהנא ז"ע, הרב מפוניבז', לגיוס תמיכות עבור ישיבת פוניבז' בבני ברק, הוא הגיע לדומא, כאשר אליו מתלווה ד"ר ר' משה רוטשילד ז"ל. באחד הימים נסעו ברחובות רומא, כאשר לפליאתו שומע ר' משה את הרב מפוניבז' לוחש לעצמו כמה פעמים: 'אני הולך לגמור אתו את החשבון אחת ולתמיד!...' הדברים היו נשמעים תמוהים וחסרי פשר.

הפתרון לתעלומה הגדולה הגיע כאשר הרכב עבר סמוך לשער טיטוס, אותו הקים טיטוס בעת חורבן המקדש כאות נצחונם על ישראל. הרב מפוניבז' ביקש מהנהג לעצור, הוא יצא והביט על הכיתוב החקוק על השער: 'יהודה השבויה, לא תהיה!...' ואז הכריז בסערת רגשות ובקול גדול: 'טיטוס! טיטוס! לפני כאלפיים שנה רצית למחוק את עם ישראל, מבלי להשאיר להם שם ושארית, ראה נא טיטוס, מי מכיר אותך היום? האם יש בעולמנו אנשים הרואים עצמם כממשיכי מורשתך? ואילו אני, מגיע עכשיו מבני ברק שבארץ ישראל, הארץ שרצית להחריב, וברגע זה יושבים כמה מאות בחורים על התורה שכל כך שאפת להשיח מאתנו, וזאת לבד ממאות מוסדות תורה בכל רחבי תבל שבהם נמצאים עוד אלפים ורבות של לומדי תורה!...' -

הרב מפוניבז' עדיין לא גמר את 'החשבון', מסביבו התאספו צעירים ורומאים, אבל הוא לא פחד, והמשיך לנאום ליד שער טיטוס: 'את קודש הקודשים אמנם ביית וחרפת בצורה נוראה, אבל מציע אני לך לבוא עכשיו אל הכותל המערבי, ותראה איך יומם ולילה עומדים שם יהודים ומבכים את החורבן, מצפים ומייחלים לבניית המקדש, ולומדים ומשננים את תבנית ההיכל, והוא האות והמופת המובהק ביותר שבית המקדש שלנו אכן יבנה

תכלה שנה וקללותיה

הנסתרות לה' אלקינו והגלגלת לנו ולבנינו עד עולם וגו' (דברים כט, כח)

את זו דרש הגאון רבי יעקב יוקב עטלינגר ז"ע, בעל 'ערוך לר'': ה'נסתרות לה' אלקינו' - מה העתיד לבוא עלינו בשנה הבאה? זאת עדיין נסתר מעינינו, אבל והגלגלת לנו ולבנינו - המאורעות של השנה שעברה עלינו, ידועים לנו לטוב ולמוטב, ועל כן יש לנו להשתמש בכל ידיעות אלו כדי להתעורר ולהתחזק בקיום התורה ומכאן ולהבא עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת, ובכך נוכח כי תחל שנה וברכותיה.

עדיין אין כמו 'לא לראות'...

ותראו את שקוציהם ואת גלליהם (דברים כט, טז)

לפי שראיתם האמות עובדי עבודה זרה, ושפא השיא לב אחר מכם אותו ללכת אחריהם, פן יש בכם וגו', לפיכך אני צריך להשביעכם (רש"י)

אמר מרן הגאון רבי יצחק זאב סולובייצ'יק, הרב מבריסק ז"ע: הפסוק בא להוציא מדעת הסוברים שאחרי שכבר ראו את כל הנעשה ברחוב, וידועים כמה מגונים ומאוסים

לב לדעת

הכרת והבנת מושג בתורה

השירה הזאת | ועתה תתבי לכם את השירה הזאת (דברים לא, יט)

רש"י פירש שכוונת הכתוב היא על 'שירת האזינו', הכתובה בפרשה הבאה מתחילת 'האזינו השמים' עד 'וכפר אדמתו עמו'. הטעם שפרשת האזינו נקראת בשם 'שירה', כותב הרמב"ן כאן: כי ישראל יאמרוהו תמיד בשירה ובזמרה, וכן נכתבה בתורה אריח על גבי לבנה כמו שירה, כי כן הדרך כשכותבים שירים שהם נקטעים עם הפסק באמצע במקומות שמנעימים בנעימה. ובספר מנחה בלולה כתב, שהכוונה שהלויים במעמדם ישוררו שירה זו.

פירוש נוסף כותבים האברבנאל והמנחה בלולה, שנקראת 'שירה' מלשון ראית העתיד, כלשון הכתוב (במדבר כו, יז) 'אשרינו ולא קרוב', לפי בספר 'הכתב והקבלה' כתב, ש'שירה' הוא מלשון ישירות, ולכן כל ניגון נקרא שירה כי צריך לדעת לשורר היטב ובישירות בלי פגימות, וכן התורה נקראת שירה הן המצוות הן ישרים ככתוב פקודי ה' ישרים.

הבנת מילה אחת בתורה

ענינים לראות

פביכול

ושב ה' אלקיך את שביבתך (דברים ל, ג)
רבותינו למדו מכאן שהשבינה פביכול שריה עם ישראל בצרת גלותם (רש"י)

יש בימינו המשתמשים במילה 'פביכול' ככינוי לדבר שאינו נכון והוא נאמר או נעשה רק לשם משל ולמראית עין. כגון: הרמאי מכר קרקעות להשקעה בפביכול הם זמנים לבנייה וכאילו הרינו בטוח... את הפירוש הנכון והמדויק של המילה 'פביכול' כותב רש"י במסכת יומא (ג, ד) 'פביכול', שהכוונה על דבר שקשה לומר כן על הקב"ה, ועל כן אומר 'פביכול', כלומר, כאילו היה יכול לומר כן על הקב"ה, וכן פירש רש"י במסכת מגילה (כא, א): 'פביכול - נאמר בהקב"ה כבאדם שיכול להיאמר בו כן' (וכ"ה ברש"י חגיגה ג, ב; סנהדרין צז, א).

ואילו בספר 'הליכות עולם' לרבי ישועה בן יוסף הלוי (שער שני אות ג) הביא בשם התוספות במסכת מגילה דף כ"א (ולא נמצא בתוספות שלנו) שתיבת 'פביכול' מורכבת משתי תיבות 'פ' ו'ביכול', והיינו שרק התורה שניתנה ב"ב אורנית, היא יכולה לומר דבר זה, אבל לנו אי אפשר לאומרו, ועוד פירש, כ"ב - נוטריקון כתוב בתורה.

כללי רש"י הק' בדקדוק הלשון

אזניים לשמוע

וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר-הארץ (דברים לא, טז)

'הסמוך חוץ מעצם הנסמך'

ר' תנחום, נוהג ללמוד פירוש רש"י בכל שבוע עם פירוש הרא"ם, והוא גילה שם השבוע מושג חדש בדקדוק אותו לא הכיר: 'הסמוך חוץ מעצם הנסמך', והוא ביקש מאנשים הבקאים בתורת הדקדוק שיסבירו לו את המושג הזה. 'אחרי אלהי נכר הארץ', מפרש רש"י: 'נכר הארץ' - גויי הארץ, והיינו שפירוש הכתוב הוא: האלילים של הגוים, שהגוים הם נכרים וזרים בארץ (כי נגזר עליהם שיגורשו משם, רא"ם). בכך בא רש"י לשלול את דעת הרמב"ן שפירש 'אלהי נכר הארץ' - שהאליל עצמו הוא נכרי בארץ (דהיינו שבאומת הקב"ה הוא אלוהי הארץ, והאליל הוא דבר זר ונוכרי).

בביאור דעת רש"י כתב הרא"ם: לפי שתיבת 'אלהי' הוא נסמך ומחובר אל התיבות 'נכר הארץ' [ולכאורה כוונתו לפי טעמי המקרא שקוראים אותם יחד בטעם מונח-רביעי], והכלל הוא: 'הסמוך חוץ מעצם הנסמך'. בספר 'תועפות ראם' (להגרי"מ קאראוואלי ז"ע) ביאר את כוונת הרא"ם: בכל מקום שיש שתי תיבות דבוקה ונסמכת לחברתה, בהכרח שיש כאן שני עצמים נפרדים, שאחד מהם נסמך ונבדק לשני, כגון 'דיבורי חכמים', יש כאן שני עצמים: א. הדיבורים. ב. החכמים, והם מתחברים יחד - הדברים של החכמים. או: 'אשת-איש', יש כאן שני עצמים, א. אשה, ב. איש, ויש כאן 'אשת-איש'. אבל כאשר יש רק תואר ודיבור אודות עצם אחד, כגון 'איש חכם', אין תיבת 'איש' נסמכת לתיבת 'חכם'.

הנה כי כן, אחרי שהתיבות 'אלהי נכר הארץ', נסמכים ונבדקים יחד, אי אפשר לפרש 'אלילים' שהם נכרים בארץ, כי אז יש כאן רק תיאור על עצם אחד (תיאור על האלילים שהם נכרים בארץ), אלא בהכרח שהפירוש הוא: 'אלילים של הגוים, שהם נכרים בארץ, ומעתה יש כאן שני עצמים שהאחד נסמך לשני, א. 'האלילים', ב. של 'הנכרים'.

וידבר את כל הדברים האלה?

תחקיר מרתק על הספרים הקדושים המעתיקים את הפסוק הראשון בפרשת וילך בתוספת מילה שאינה כתובה בספר התורה

של משה.

אין בקיאים בפסוקים

אולם הגה"ק ממנוקאטש זי"ע, אחרי שמאריך שם בגדולת ובקדושת האור החיים הק', דוחה דברים אלו, ולכן הוא כותב שאין תמיהה במה שהביא האור החיים הק' את לשון הכתוב שלא כצורתו כי כבר כתבו התוספות (שבת קכח, א ד"ה ונתן) שמצאנו בחז"ל שדרשו לשונות פסוקים בשינוי לשון, אשר אין לפנינו פסוק זה, כגון מה שדרשו (ברכות מז, ב) 'ונתן הכסף וקם לו', ואין פסוק זה בתורה, לפי שרבת לא היו בקיאים בפסוקים בעל פה בדיק כלשונם מרוב טרדות גירסתם, ולכן לפעמים דרשו וכתבו הפסוקים שלא בדיק הלשון.

אולם בספר 'כל הכתוב לחיים' העיר על דברים אלו, שהרי האור החיים הק' בא לפרש כאן הפסוקים כסדרם, ולא שהעתיק הכתוב במקום אחר אגב שיטפיה, ודוחק לומר שיכתוב כאן את הכתוב שלא כצורתו.

טעות המדפיס?

בספר 'אור הגנוז', וכן בשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"ד סי' סד) ובספרו מכתם לדוד, כתבו, שמסתבר שתיבת 'כל' הכתובה באור החיים הק', היא טעות המדפיס, ולכן בכמה דפוסים אכן כתבו תיבה זו בסוגריים, כי באמת פירושו של האור החיים הק' עולה יפה גם בלשון הכתוב 'את הדברים האלה', שלכאורה כל תיבות אלו מיותרים, ולכן יש לדרוש אותם שמושה רבינו היה בכוחו לומר כל הדברים, והמדפיס שראה בתוך פירושו של האור החיים את תיבת 'כל', סבר שזהו לשון הכתוב, והוסיפו בתוך לשון הכתוב.

מתיבתא עילאה

אמנם שוב כתב שם בשו"ת אפרקסתא דעניא, שאין מסתבר שיש כאן טעות המדפיס, כי נוסח זה מופיע בדפוס ראשון של האור החיים הק' שנדפס בחייו, אלא שמצאנו כן כמה פעמים בוזה"ק ובספה"ק שהביאו פסוקים בשינוי ממה שכתוב בספרי תורה שלנו, ויש בזה סודות של החילוק שבין מתיבתא תתאה לעילאה, כידוע ליועץ חכמת הנסתר.

שלא במקומו

ישוב נוסף מובא בשם הרה"ק מאפסא זי"ע (בקובץ אהל מועד, קראקא תרנ"ט, חוברת ב' קונטרס י'), וכן כתב בספר 'קווי אור', שמסתבר שדיבור זה נדפס באור החיים הק' שלא במקומו, ומקומו להלן בפרשת האזינו, ושם באמת כתוב (לב, מה) 'וַיִּכַּל מֹשֶׁה לְדַבֵּר אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל, והכל על מקומו יבוא בשלום.

אך כאמור תירוצו זה אינו מיישב את שאר הספרים והמדרשים שהביאו גם כאן את הפסוק בתוספת תיבת כל, וההכרח להזדקק לשאר התירוצים דלעיל.

בתחילת פרשת וילך כתוב (דברים לא, א): 'וַיִּכַּל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל', אולם למרבה הפלא אנו מוצאים בכמה ספרים, שמצטטים את הפסוק הזה בשינוי לשון ובתוספת תיבה: 'וַיְדַבֵּר אֶת כָּל הַדְּבָרִים, ואף כתבו פירושים שונים על תיבה זו.

במדרש תנחומא

לראשונה יש לציין שכבר במדרש תנחומא מובא לשון הפסוק 'וידבר את כל הדברים האלה', וכן במדרש פסיקתא זוטרותא (והביאו החיד"א כאן בשלל דוד).

כח לכל הדברים

רבים מצינים גם לדברי האור החיים הק' כאן וז"ל: וידבר את כל הדברים וגו'. ואמרו את כל הדברים, להעיר שהם שהגיע יום פטירתו כאמורו אנכי היום פירוש היום מלאו ימי וגו', אף על פי כן היה בו כח היכול דבר כל הדברים הנאמרים מכאן ועד סוף הספר, עכ"ל.

ובאמת כן מצינו כבר ברמב"ן להלן בסוף הפרשה (פסוק כד-כו) שהביא את לשון הפסוק 'את כל הדברים האלה', כיצא בזה מצאנו בכמה מספרי האחרונים שהעתיקו את לשון הפסוק 'וידבר את כל הדברים האלה'.

נוסח אחר בתורה?

ואמנם בספר אוצר אפרים (עמוד ב' תיז בהערה) הביא שיש נוסחאות עתיקות של המקרא שאכן נכתבה בהן תיבת 'כל' בפסוק זה. אפס כי קיבלנו במסורה שלנו את הפסוק מבלי תיבה זו, וכן בכל ספרי התורה המצויים בידינו.

בדומה לכך מצאנו ברש"י בפרשת תרומה (כה, כב) שהביא את לשון הכתוב 'ואת כל אשר אצו', ובספרי תורה שלנו כתוב 'את כל', והארכנו על כך במדור זה (פרשת תרומה שנה זו) שלרש"י היה נוסח אחר בספר התורה, וראה בהגהות רבי עקיבא איגר עמ"ס שבת (נה, ב) שהביא כמה דוגמאות שהיתה לראשונים מסורת אחרת משלנו בספרי התורה.

אך כאמור, בכל ספרי התורה שלנו, הנוסח המקובל הוא 'את הדברים האלה', כך שהפלא עומד בעינו על כל הספרים הללו שכתבו נוסח זה.

עונש משמים?

חידוש פלא כותב הגה"ק ממנוקאטש זי"ע בספרו 'חיים ושלום' (פרשת דברים) ששמע 'מפי זקן וחכם, שמקובל מצדיקים ז"ל, שלפי שבתחילת חומש דברים כתב האור החיים הק' דברים שאפשר לטעות בהם ולפרשם כאילו משה רבינו אמר חומש זה מעצמו (והארכנו על כך במדור זה בפרשת דברים תשפ"ה), לכן נענש משמים שנזדקרה לפניו טעות זו לכתוב בפירושו כאילו כתוב כאן את כל הדברים האלה', והיא מדה כנגד מדה, שהטעות היא בפסוק העוסק בדבריו

הנאה ממעות וכלים שעל גבי עבודה זרה

ויתראו את שקוציהם ואת גלליהם עץ ואבן כסף וזהב אשר עמיהם (דברים כט, טז).

אשר עמיהם", הוא נאמר רק בדומה לדברי הכתוב "כסף וזהב אשר עמיהם", כשם שבפסוק השני רק דבר של נוי אסור, שהרי נאמר בו במפורש רק "כסף וזהב" שהם דברים של נוי, גם בפסוק הראשון רק דבר של נוי אסור, ושאנו של נוי מותר, ומה שנאמר בו "עץ ואבן", היינו רק בעץ ואבן של נוי, והם אכן אסורים.

גיגית על הראש

שואלת הגמרא, אם כן, מדוע המוצא מעות על עבודה זרה, הרי זה מותר, והרי מעות הוא דבר של נוי. מתורצת הגמרא שמשתנו מדברת שמצא אותן בצורה שאינה של נוי, וכגון כיס של מעות קשור ותלוי לו בצווארו של האליל.

כך גם המוצא כסות, אף שבדרך כלל הוא דבר של נוי והוא אסור, משתנו מדברת בכסות מקופלת ומנוחת לו על ראשו בצורה שאינה של נוי. וכן כלי, המשנה מדברת רק בגיגית הפוכה על ראשו של האליל בצורה שאינה של נוי, וכלשון רש"י: "אינה עשויה כמין כובע, אלא כלי ארוך, ובלשון כנען "אקדון", ונותנין בו מים כדאמרין (שבת דף עז, ב) משיכלא משי כולה שמכבסין בו בגדים ורוחצין בו ידיהן'.

המשנה במסכת עבודה זרה (נא, ב) אומרת, שהמוצא על ראשו של עבודה זרה מעות או כסות או כלים - הרי אלו מותרים בהנאה.

גם עץ ואבן?

טעם ההיתר של דברים אלו מבארת הגמרא, משום שיש לכאורה סתירה בין שני פסוקים, שהרי מצד אחד בפרשת נצבים נאמר 'ויתראו את שקוציהם ואת גלליהם עץ ואבן כסף וזהב אשר עמיהם', ומפסוק זה משמע שני דברים. א. שהיו הגוים מקריבין עץ ואבן לפני האלילים, בנוסף על מה שהקריבו כסף וזהב. ב. שהם "שקוצים", דהיינו שהתורה אוסרתם בנאה, הרי לנו שהתורה אוסרת גם עץ ואבן אם הקריבו אותם לפני האלילים.

ומנגד, בפסוק אחר, בפרשת עקב נאמר (ז, כה) 'לא תתקמד כסף וזהב עליהם וְלִקְחָתָם לָךְ, וכאן לא נאמר 'עץ ואבן', משמע שרק כסף וזהב אסורים, וכיצד תתיישב סתירת הפסוקים?

רק אבן נאה

אלא התירוץ הוא, שאכן פסוק אחד למד מהפסוק השני, דהיינו שהפסוק בפרשתו בו נאמר 'עץ ואבן כסף וזהב

על הכתוב בפרשת השבוע (דברים כט, כח) הַנִּסְתָּרִית לָהּ אֶלְקִינוּ וְהַנִּגְלָת לָנוּ וּלְבִנֵּינוּ עַד עוֹלָם, כותב רש"י: 'נקוד על לנו ולבנינו, לדרש, שאף על הנגלות לא ענש את הרבים עד שיעברו את ה' ויבחרו עיבול ונעשו ערבים זה לזה'.

במרחבי חמשה חומשי תורה יש עוד כעשרה מקומות שיש בספר התורה ניקוד על האותיות (ומפורטים באבות דרבי נתן לד, ד, ובמדרש במדבר רבה ג, יג), אולם רש"י בפירושו אינו מביא את כולם ואינו מבאר טעמם, רק בארבע מקומות (בראשית יח, יא; לב, יב; במדבר ג, לט; ודברים כט, כח).

על כך כותבים מפרשי רש"י, שמאחר ורש"י קבע את פירושו רק בדרך הפשט, על כן אינו מביא דרשות על הניקוד רק כאשר בכך הוא מיישב איזה דקדוק אחר

תולדות רש"י הק'

פרק כ"ג - פרם היה לשלמה

עם היות רש"י הק' רב לתלמידים ומורה הוראה לשואלים, לא רצה להתפרנס מדברי תורה, ולא אבה לעשות את התורה כקדרום לחפור בה, על כן, כאביו וכרבו רבינו יצחק ב"ר יהודה, גם רש"י עשה את השתדלותו לפרנסתו מגידול ענבים וייצור יין. כרם היו לו לרש"י, ופועליו היו עוסקים בעבודת בציר הענבים, דריכת הגיתות ומכירת היינות.

באחת מתשובותיו (שו"ת רש"י סי' שפ"ב) הוא מתנצל על רוב טרדותיו בעבודת היקב: "הלב יודע טרד המצוי באזור ביקבים, על כן לצדק יכריעני אדוני ר' עזרא את קוצר מילי".

כללי ודרכי רש"י הק'

כללי רש"י

אימתי דורש רש"י את הנקודות על האותיות?

בעומק פשט הכתוב, אבל מה שאינו נוגע לפשט אלא לדרש, אין רש"י מביאו, ולכן בכל מקום שרש"י מבאר את הניקוד על האותיות, עלינו להעמיק ולהבין איזה קושיא אחרת בפשט הכתוב רצה רש"י לתרץ.

כן כתב בבאר בשדה (וישב לו, יב, ועוד) וז"ל: 'אין דרך רבינו לדרוש התיבות הנקודות אלא אם בא ליישב איזה דקדוק או יתור בכתוב'.

והא ראיא, שאפילו בפסוק זה בפרשתנו, הביא רש"י רק את סיבת הניקוד על הכתוב 'לנו ולבנינו', אף שבאמת בספר תורה יש עוד ניקוד בפסוק זה עצמו על האות ע' שבתיבת 'עד' (כפי שכבר הקשה החזקוני על רש"י מדוע לא פירש זאת), והיינו משום שהביא רק מה שנוגע לפשט ולא לדרש.

קורות חייו • רבותיו • תלמידיו • חיבוריו

תולדות רש"י הק'

פרק כ"ג - פרם היה לשלמה

כן מובא ב'ספר האורה' (ח"ב סי' ק"ח, מעשה בגוי) מכתבי תלמידיו: 'וכן שמעתי מפי אנשי בית רבינו הגדול [-הוא רש"י הק'] שמאחר שהיו מושכין מחביות של למכור לגוי לא היה שותה ממנו, והיו מקצין לו מרדיא אחת או שתיים מתחילה לשתייתו, ואף על פי כן לא היה מנדה בו לאחרים'. התייחסות נוספת ליינו של רש"י אנו מוצאים בספר 'פרדס הגדול' (סימן נ"ט) שכתב אחד מתלמידיו: 'פעם אחת הגביה הער"ג [הגוי] ביינו של רבי [רש"י] ארוכות העגלה שקורין לימונש כדי להוציא סוסו מתחת המשאוי... ואמר רבי כחו שלא בכונה...'

